

چهند نمونهیه کین ئه فسانه یین خوری ل ژیر روشناهی دهقاندا

رمزیه ایوب محمود^{1*} و ربیر جعفر احمد مایی²

¹ پهرمهردا سیمیل، پهرمهردا دهوک، کوردستان-عیراق. (remziyaayoub91@gmail.com)

² پشکا میژوو، کولیزا زانستین مروّقایه تی، زانکۆیا دهوک، ههریما کوردستانی-عیراق.

تاریخ الاستلام: 2025/05 تاریخ القبول: 2025/07 تاریخ النشر: 2025/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2025.13.3.1628>

پوخته:

ئهمه یی كهفنی مله مئین كوردستانی ل سهرده مئین پئیش زانیی دا گریډایی بوون ب ئه فسانا و داستان و چیروكا فه، مرقف دكهفن دا نه شیاپنه دیاردین سروشتی لیکه ده ته فه، نهچار بوویه ب ریکا فان ئه فسان و فان دیاردیت لیکه ده ته فه، ئه فسانه فهكولینت ل بابته کی دكهت د سهرده مه کیندا رویدایه کو هیزا خوداومندان روله کی سهرمکی تیدا هیه، ههرچهنده دانهری وئ دیار نینه. مله مئین كوردستانی ب گشتی و بین خوری -میتانی ب تاییه تی خودان شارستانیته و میژوو و كهلتوری خو بوویه، ژ شارستانیته مئین رهسمن و كهفتاره، میژوویا فان مله مئان پری ئه فسانه و سهربورن، کو رهنگه فادانا شیوازی ژیا نا وانه مفا ژئ بهیته و مرگرتن بو نقشین داهاتی کو میژوویا خو بزنان، و نه كهفته چ شاشیندا .

په یقیت کلیدار: میژوو ، میژوویا كهفن، میژوویا كوردستانی، میتانی، ئه ده ب، ئه فسانه .

دهقهرا ناقره است پایتهختی سهرمکی لی بوو ئه وژی سهروکانی، و دهقهرا روژه لاتی پایتهختی وان باژیری نوزی بوو (کیبرا، 1962، 195-196).

سنورین شاهنشینا میتانیان ب گشتی ژ دهریا وانئ ل باکوری دهست پی دكهت ههتا دهقه مئین میژوپوتامیا ل باشوری، وژ دهریا نورمیی وچیا بین زاگروس ل روژه لاتی ههتا دهریا سپی یاناقین ل روژناقای ب دویمای دهیت. (Goetze, 1975, vol-2, 3)

سهبارمت ناقتی میتانیان ب شیوازی جودا جودا د ژیدهرین نفیسی دا هاتیته ، لسهر دهمین شاهین دهسته لاداری کری ل شاهنشینا میتانی دا و دتیکستین کو هاتیته دیتن ل بنگه هین شارستانی بین دی. ئهف دمه لته ب چهند ناقه کا هاتیته نیاسین و مکی (خوری

¹ -میتانی-خانگیلات- نهارینا)، خانگیلات ژلاین ئاشوریان فه و(نهارین)یان(نهارینا) ژلایی حیسی²، و مسریان فه، چ ریکه فتن دهریا هی ناقتی وان نینه، بهلی چهند بوچوون ههته د تیکستین نفیسی دا هاتیته ب شیوه یی مایتا (MAITTA) ب زیده کرنا ئیتا (NI) ناقتی دبیته (مایتانی MAITTANI)، وپاشی بو میتانی(MITTANI)) ئانکو دویف چووینت (مایتا)(احمد، رشید، 1990، 72-76). و بوچوونه کا دی دیاردكهت ژ ناقتی سهرکری وان بناقتی(میتا)هاتی، یان ژ ناقتی دهقه مئ هاتی ب پشت بهستنا ناخفتنا شاهن مسری (تحتومسی ئیکئ) ۱۵۲۸-۱۵۱۰ ب.ز، ئاماژه دایه ناقتی میتانی کو خه لکی دهقه مئ فی ناقتی دبیزنه خو، بوچوونه کا دی دیاردكهت کو ژ ناقتی هوزمکا حوری هاتی ب ناقتی(میتانی) کو د ناکنجی بوون ل دهریا وانئ ل چهرخی ههفئ پ.ز(قیلهیلیم، 2009، 14؛ جهلال، ۲۰۰۵، ۱۰۲). ههر ئیک ژ فان زارافان رامانا خویا تاییه ته ههجوو دماوئ دهسته لاداریا شاهنشینا میتانی دا ئانکو

پیشه کی

میتانی ب ئیک ژ گرنگرین مله مئین روژه لاتا كهفن دهینه نیاسین، کو خودان شارستانیته بوون ل دهقه مئ، ههجوونا پاشما بینت میتانیان لسهر ناخا كوردستانی بهلگه یه لسهر فی راستیی، بو نمونه شینوارین باژیری نوزی یان گاسور (نیزیک كهركوكانوکه)، و واشوکانی یان سهروکانی، د هزارا سییی پ.ز خوری خودان چهندین دمه لته مئین بچیک بوونه و مکی نوزی و ئارابخا ل كوردستانا باشور، و قهتا وئالاخ و ئوغاریت ل كوردستانا روژناقا، بهلی پاشی ل ناقره استا هزارا دوو پ.ز خوریان شیان ئیمپراتوریته مکه مهن پیک بینن کو ب شاهنشینا میتانی بناقتی و دمنگ بوو، سنورین فی شاهنشینی ل دهریا وانئ تا ناقره استا فورات و ل چیا یی زاگروس تا كهنارین دهریا ناقره است ل سوریا بخو فه گرتبوون.

قهکولین ژ پیشه کی و سی نه مه ران وئمنجام وپاشکو ولبستا ژیدهران پیک دهیت، ته مه رئ ئیکئ روهن کرن دایه لسه ر کورتیه ک ژ میژوویا مله مئ میتانی ناقتی و نه ژاد جه وان ، و ته مه رئ دووئ تاییه ته ب ئه فسانه یین خوداومندان ژوان ژی خواوه ند لاما و سیلفس، و ته مه رئ سییی پئک هاتیته ژ ئه فسانه یین ههفرکیا دهسته لاتی ژوان ژی ، سترانا شاهنشینا ئه سمانی، و ئه فسانا خیدامو ، و ئه فسانا ئه لویانکی ئه ژده هاك ، و ئه فسانا ئولی کومی.

ته مه رئ ئیکئ: کورتیه ک ژ میژوویا میتانیان

میتانی ئیک ژ مله مئین ههره گرنگن ل كوردستانی کو رولی خو یی دیتی د میژوویندا و شیاپنه ل چهرخی شازدی پ.ز بینه خودان شاهنشینه کا بهیژ. ئهف شاهنشینه ژ سی دهقه مئ ئیکگرتی پیک دهات: ئه وژی دهقهرا روژناقای کو پایتهختی وان باژیری ئالاخ (گرئ ئه تشانه یی نوکه)، و

* فهکولمئ بهرپرس.

تیشوبی ل نهسمانی بیخیت و ل دویف دا نهو لغافیت (الجمام) ناسنهکی دناف دهقی ویدا و (قامچی) ل تیشوب و هردگری و نهو دهیته ناگدار کرن ژلایی تیشوب، کو دیروز بون نهو هردووک تشت دئ هیته بانگهیشت کرن ژلایی خوداوندان و لن پرسین دگهل هیته کرن. ههروهکی تیکستی دا ب فی شیوهی هاتییه: ((...دبیت شلوشکا دگهل برایی خو تیشوبی د ناخفت [بو برایی وئ تیشوب] ، لاما تیر هافیت [ههره] ، [ژئ خلاص بوون (؟) شلوشکا ددلی خودا ، لاما تیر هافیت [لهزئ بکه] . لهز کر تیشوب و شلوشکا ؟] ، ب گالیسکی بو [لن تیر لاما] ژئ خلاص بوون ، ژیر کو نهشیان زیدهتر بو ماوهیهکی دریز ... ونهشیان زیدهتر بکهنه غار وچن... لاما دهبیت کو بگریت ...لدویف تیشوب چوو ههتا، کو ب نهسمانی کهفت ههژیا [نهرد] . و[نهسمان] وهکی جلوهبرگهکی ، ههتا تیشوب کهفت [ل نهسمانی] پاشی ناسن دهقی تیشوب (الجمام) [و قامچی] ژدهستی تیشوب و هردگری . تیشوب زفری و ناخفت بو [لاما] ی . تهبرن [لغاف] و [قامچی] ژ دهستی من و [تهکرنه دهستی خودا] . نهف (...دیپروزن (؟) ! دئ هییه بانگهیشت) (Hoffner, 1990, 43-44)).

ل دویف رویدانیت د نهفسانیدا هاتیندا، خوداوند نییا ی لاما کریه شاهی خوداوندان نهوژی دیاردبیت ل کارقهانا لامای دممی کهیف خوش بوونا وی بو گوهر لی بوونا پمقییت خوداوند نییا و کو چنننن سالا لاما شاهنشینی دهسته لاداریا نهسمانی و هردگریه . و هوسا دیاره کو خوداوند لامای چ کارین باش بو باژیری نهکرینه نهوژی ژ ناخفتنا (کوبابا) ⁵ . دیاردبیت دممی پسیر ژ خوداوند لاما دکمت و داخاز ژئ دکمت بچینه دیدارا خوداوندین باب و باپیری خو و کرنوشی بو بیست بهلی خوداوند لاما بهرسقا وی ددهت بی منعتی و دبیزیت نهوژیت دژی من رابوون، لی نهز ژ کهسی ناترسم و نهف پمقیه گههشته گوهریت خوداوند نییا نهوژ لاما کریه شاهی خوداوندان، و تورهبو و دانوسانن دگهل خوداوند کوماری کرن کو دژی وی براوسن و بیخن ژ شاهاتی . ههروهکی دتیکستی دا هاتی: ((...کهسی دهستی نهکر [...] پی خیممت فی چمندی بو باژیری... خوداوندان بلند کر [...] [چاقیت وی...] و [پشت خو کرن]، دهستی کر خوداوندان [کوبابا] ب پسیرا و دبیزیه [لاما] "یا نیکی [من دیت خوداوندین معزن ، پیر ، باب و باپیریته . ههره بو دیتنا وان و خوبو بچیمینه" خوداوندین دهستی نیین معزن . رابوونه (بهلی) [نهز ل وان ناترسم] ب هیچ رنگهکی نادانم نانی بو ناف دهقی وان ؟ نهو ریکیت ههوا تیرا دهیت و دجیت ، نهون تاییمهمنیدیا من (لاما) ، شاهی نهسمانا ، خوداونده" نیئا باهوزا هروبا ی پمقیین [لاما بین دژوار] بو [نیئا] کو دهات ب ریکی هه . [تورهبو] . نهیا دگهل کوماری ناخفت : "ومره دا بزقینن لاما کو مه کریه شاهی نهسمانا، چما نهو یی رازی (؟) ، ول وهلاتان ژئ کر رازی بین (؟) ، وکس نینه نان و فمخوارنی پیشکیشی خوداوندان بکهت) (Hoffner, 1990, 44)).

ل دوماهیا نهفسانی هوسا دهیته دیتن کو تیشوب و خوداوندان خو کریه نیکی کو لامای ژناف بیمن کا چاوا هاتبو و دروستکرن ژلایی خوداوندان هه هوسا هاته ژناف برن و ژ دان و ستاندانا ناخیرا خوداوندان نهف چنده دیار دبیت و دیماهیکا تیکستی نه دیاره کو ب رونی نهجامی چارمقیسی لامای . ههروهکی د تیکستی دا هاتی: ((... لاما مه کره شاهی نهسمانا ، ب تهمامی "نهو یی رازی ژ خو، ژیر هندی ههمی

میتانی) زارافهکی سیاسی یه ، خانیکلات زارافهکی جوگرافی یه ، و کهقترین شیواز بو وهلاتی میتانی یا هاتی ب شیوازی (Maiteni)، هاتییه نفیسان دیه لگه نامین ناشرکاری ل گری عمارنه ل مسری ب شیوازی (Mi - ta - na) (رضا، 2009، 62).

نهژادی میتانیان:

سهبارمت نهژادی میتانیان ، دگهل هندی کو زانایان و قهولمران بوجوونن جودا جودا ههنه. ژ وان بوجوونان قهولمراندانا نهژادی وان بو ملهتین (هیندو نهوروی - هیندو ناری ³) ، ل دهقین تابلویهکی دا ، کو ل نهرشیفی بوغازکوی دیتینه ژلایی کهسهکی بناقی (کیکولی: Kikkuli) کو ژلایی پیکهاتی هه بو کوملا زمانین ملهتین (هند و نهوروی) هه د چن ، بو نمونه: (پنج: panza) ، سی/ Tera ، ل سانسکریتی دا نیک eka (aika) و (ههسپ / asva) (عمولا، 2017، 21-22).

دیسان پشت بهستنا خودانیت فی بوجوونی لسه پهرستنا خوداوندان (میژا قارونا- اندرا- ناستیا)، و نهف خوداونده د بهرنیاس بوون ل چنننن هوزانیت نهدهبی بیت هندی دا، دبیت بهس بنهالا شاهان پهرستنا فان خوداوندها کریت، و ناخی هندهک شاهین میتانی کو ژ گروپین ناخفتنی بیت هندو نهوروی نه، هندهک راستی ههنه کو نامازی دهنه فی چمندی: ژوان ژئ - نهو تیکستین نوزی بیت نفیسی کو دزفرنه هه بو چرخه چاردی پ.ز، سیمانیته هندهک ههسپان نهگر ههیه بنهمایی وان هندو ناری بن. تیکستهکی حیسی یی ههیه بهحسا چوانیا راهینانا ههسپان دکمت کو کهسهکی بسپور یی میتانی نفیسیایه، دق تیکستی دا هندهک زاراقین هیندو ناری هاتینه بکارینان (قیلینم، 2009، 52). بوجوونا دووی نهژادی وان بو نیک ژ هوزین خوری دزفرین ب ناخی ماتینی نهوین ناکنجی ل دهریا وانی ل چرخه ههقدی پ.ز هاتییه (زیباری، مایی، 2021، 124) ، ل دویف فی بوجوونی هوسا دیاره کو میتانی ژ ملهتین چایی زاگروس و دهریا وانی نه، نانو ژ ملهتین کوردستانا کهقن و بتنی کارتیکرنا ملهتین هندو نهوروی ل سهر وان ههبو، بهلی پستی ملهتین هندو نهوروی ل گهل وان تیکههل بووی شیانین وان پتر لیهاتن و دهفر کونترول کر و دهولمت دامهزراند.

تهوهری دووی: نهفسانهییت خوداوندان

ژ گرنگترین نهفسانهیانه بین ب زمانی حیسی ، ژ وانا ژئ کوماری و نولی کومی (فوریر ۱۹۳۶ و غوتربوک ۱۹۴۶)، و هاتینه و مرگیران بو زمانی نینگلیزی ب هاریکاریا (گوتزه ۱۹۵۵)، نولی کومی گوتربوک (۱۹۶۱)، و لاروش ۱۹۷۱ چاپا دووی دهر تیخستن، و لاما و سلفهر ژلایی هوفنر هاتیم و مرگیران ۱۹۷۵ (Hoffner, vol II, 1990, 38) .

نیک: نهفسانا خوداوند لاما

دهستیپیکا نهفسانی یا شکستهییه و دهمی گههشتیه رادهی شیانین خواندن، بهحسا شهرت دناقیهرا خوداوند لاما دگهل تیشوب و شلوشکا و نهف نهفسانه بهحسا وئ ههفرکی دکمت کو چما لاما پیکول کرینه بو ژنافیرنا تیشوب و شلوشکا و ههچنده تیشوب و شلوشکا پیکولا رهقین کرینه بهلی لاما دشیت ل دویف وان بکهفیت و وان بگریت

[؟بوچی مهدقوتی؟ توژی نیتیمې وېکی مه ."] ونوکه دهمې سیلفر ټف پېغه گوه لې بووین دهست ب گریانی کر، سیلفر چوو مال ونه یی دکته گری، و دهست ب گریی کر. و نهو پېغ بو دایکا خو دووباره کړن... من کورک قوتا ب داری، گوتهمن [ناخفتهکا نهخوش]"... گوهی خو بدمن دادی فان پمیت کورکی نیتیم گوتینه من: بوچی مه "دقوتی" بوچی مه د قوتی [توژی نیتیمې وېکی مه] (((Hoffner, 1990, 46).

دنافاقي نهفسانیدا هاتیو کو دایکا وی بو فمگبریت کو سیلفر کوری کی په ویزا بابی وی چنده و ل کیری ټاکنجی یه و خویشک وبرایت وی بو دته نیاسین نهوژی کو تاشمیشو و تیشوب و شاوشکا نه کو زور بهیزن و دینیزیتي ژئ نهترسه. و مکی د د ټیکستی دا هاتی: (([دایکا وی دار ژئ و مرگرت... پشنا خو کره سیلفر و برسقا کورئ خو دا]: "من نهقوته سیلفر! من نهقوته! دی بوته بیژم و وسف کم باژیری(؟) [کو پسیرا لمر دکهی]. [بابی ته (؟) کوماری]، بابی باژیری نورکیش [گري موزان یی نوکه]. [نهو] یی ټاکنجی په ل نورکیش کو چاره دکته همی گازندین دادومری ل همی نمدی [بشیوهی کي رازی بوون]؟. برای ته تیشوبه. نهو خوداومده ل نسمانا و شاهه ل نمدی. و خویشکا ته شاوشکایه، نهو شاهزده ل نمنهوا. د قیت تو لې نهترسی؛ ټیک خوداومده یی همی کو تو لې بترسی نهوژی بابی تهیه (کوماری) یه نهو فمروژنیت (نمدی دوژمنان و گیانه مری کچی، ژبلنداهی بو خوارئ [نهو... نهو] ژ خوارئ بو سمری [نهو... نهو] سیلفر گوهی خو دانه پمیت دایکا خو چو نورکیش و گه هشته نورکیش، بملی کوماری نمدی ل مالا وی. کوماری چوبو گمربانه کی ل نمدان وب گمربیت ل چیاپان)) (Hoffner, 1990, 46).

ل دویف رویدانیت ټف نهفسانی نامازه پی دای هوسا دهیته دیتن، کو سیلفر یی بوویه شاهي خوداومده و مسا دیاره کو برای تیشوبی (تاشمیشو)، کو هر و مزیری وی ژی بوو، دان و ستاندنی دگل برای خو دکته، ترانا پی دکته کو چوا چیبویه سیلفر ببیته شاهي خوداومده و دانیت شمزماری بو وان. هر و مکی ټیکستی دا دیار: ... [دهست پیکر تاشمیشو] ب ناخفتنا بو تیشوبی: (([نمدی نه دشیان دایه بوته بریسی و دنگی بکهی؟ نمدی زانی [چوا دکهی]؟ ... [سیلفر نوکه شاه، [ونوکه سمر کردایه تیی دکته (؟) ل همی خوداومده ب مشار مکی (؟) ژ دارئ فستقی. تیشوب جار مکا دی ناخفته فو بو و مزیری خو: "وهر بچین بخوین. مه ناخیت بابی مه [کوماری (؟)]، سیلفر (؟) نمدی دی و مکی [نوکه (؟)] (((Hoffner, 1990, 47).

همزی گوتنیه د فی نهفسانی دیار کره، کو تیشوب و تاشمیشو دزی سیلفر رابونه زه لامه کی تیر تمهن سیلفر هاندایه کو سیلفر هر مشه گهفا ل خوداومده روژ و هیفی (ننار) 7 کرهیه نهوان ژی ریزمکا زور بو سیلفر همبویه، لی دوماهی سیلفر ټیکستی ل شاهاتیا نسمانا و فریکریه نمدی تار. هر و مکی د ټیکستی دا هاتی:

((بر دگل خو هر دوویا ب دهستین خو [برای و...]، چوون د قوناغا نیکي و رابون ب [گهشته کی] و [گه هشته باژیری... سیلفر یی روینشتیه نهو ترسیان و هک نهو خوداومده دژوار...، تیشوب و گه هشت و تاشمیشو... دهستپیکر زه لامی تیر تمهن... دارا کورئ برین، و دی بلند کهن هر و هسا، دی چی کهن ل نافه راستی... ته بېنه مبر

و هلات ژئ رازی بوون، کس نهمان خوارن و فمخورانی پیشکیشی خوداومده بکته، یا برای من نارا، گوهی خو بدمن، همی گیانه مری نمدی لفاندن چیاپی ناسالما و لمر سمری خو، هر و مکی چوا دروست کره تیشوب و نینورتا⁶، و و مزیری وی، لا ما ژی ب همان شیه به لافه بوو [لا ما] هاته برین ژ پشنا وی. لا ما دگل تیشوب ناخفت: "ریزدارئ من! بو دهمه کی دریزه بو من... تیشوب جار مکا دی ناخفت بو لا ما" بېله بېته نک من بېله ژته و مرگرت پمدای ته ب بلمز. نا نا دهمه ته)) ((Hoffner, 1990, 45).

دو: نهفسانا خوداومده سیلفر

ټف نهفسانه یا گریدایه ب چپروکا کوماری فو، هر و مکی دهمه کی ټیکستی کو دوو کولپنه و زور دگرنگن، دهیته زانین کو سیلفر مرنتر بوو ژ گهلهک خوداومده و ریز گرتا وی پتر بوو ژ وان خوداومده بمرنیاس بیت کو جقاتا خوداومده دا همی، زیدماری کو ټف خوداومده یی ژ همزی بوو پمرستنهک تاییه هبیت ب وی فو، بملی پا چ پمرستن نهوون، و خودان زانین و مال بوویه و سمرکمن همبونه و کورمکی نیتیم دهیته دان. هر و مکی ل ټیکستی دا هاتی: (([نافهرا تیشوب]، خوداومده روژ ل نسمانی، و شاوشکا (؟)، نینوی (؟) [شاهنشین و همی خوداومده]، کس ناپمرستیت (؟) [زیدماری ژ] کو [مالی وی مرنتر ژ ناخفتنیت وی [ناخفتنیت وی مرنتر ژ ناخفتنیت وان، زانین مرنتر (؟) ژ زانینا وان، سمرکمن [شمزین وی] مرنتر ژ سمرکمنیت وان و مالی وان] نه مرنتر [ژ مالی وی. نهو سیلفر جان ه... کو سترانا پی دیزم، بیژنه من [چپروکا کورئ نیت (؟)]. کو نهو، ژدهمیت دیر و برزمبوو... [سیلفر (؟) و نهو نران... کو غاردان زه لامین قهرمان (؟) بو شمری، کو نهوو بمر فدهی ودان و کو گهشی بکته و برسی (؟)] (((Hoffner, 1990, 46).

سبامرت ژدایک بوونا خوداومده سیلفر کو کسایم تیا سمر مکی په د فی چپروکا نهفسانیه دا، زیدماری کو نهو کورئ کوماری په لی ژدایک بوونا وی نه یادیاره ب تنی نهفا ل د ټیکستی دا هاتییه سبامرت بوونا وی: (([ناگر...] چاقیت وی بدمی... بورین همیت ټیک و دوو و سئ و چار و پینج و شمش و حفت و هشت و نهه، و دهیت ل همیفا دهه... [روندکیت وی] دهینه خوار [و مکی جوکا] (((Hoffner, 1990, 46).

سیلفر ب کورکی نیتیم هاتیو و وسف کړن ل ټیکستا خوارئ دا کو بابی فی زاروکی مریه یان بمرزمبویه، لی هیشا بابی سیلفر یی ساخه و نمریه، نهو نه نیتیمه ب رمانا کو همی بملکو نامازه بوو نهوونا بابی دگل، دشین بمرچاف بکمین ب شمزماری یه، ټف نامازه نه گهلهک یا ب هیزه بو پاسو نینانی بو شرو فمکرن بازار بوونا سیلفر دهمی گوتی کورکی نیتیم، چونکی نهو نیتیم بوو و نه یا گرنگ بوو کو جارا نیکي ناشکرا ببیت کو نیتیمه، بملکو دهیته دیتن یا شمزمار و بیزار کمر نهو بوو دهمی هندمکیت دی بیژنی کو بابی وی دهست بین ژئ بمر داین و هر و هسا نهو کو وی پالدمت راویژئ پتر ب دایکا خو بکته سبامرت بابی خو و مکی ټیکستی دا دیار دیت:

((سیلفر کورئ نیتیم قوتا ب دار مکی. کورکی نیتیم ناخفتهکا نهخوش گوت دزی سیلفر: "سیلفر بوچی مه" دقوتی

وسومری و ناقمندیین شارستانیین دهوروبر د ئاستهکی زور باش دابوونه (الدباغ، 1990، 177).

نیک: نهفسانا سترانا شاهنشینا ناسمانی

نهف نهفسانه بهحس ژ هاتنا سئ سهردمان دکهت ئیک ل دویف ئیک بمری هاتنا خوداوندی کش وههوی، و مرگرتنا دهستهلاتی. د نهفسانیدا هاتییه ئه وههکیا ب مهرما و مرگرتنا دهستهلاتی، دناقیهرا خوداوند ئالالوی و ئانوی، و پاشان دناقیهرا خوداوند ئانوی و کوماری⁸، و دویفدا هههکیا خوداوند کوماری و تیشوبی.

ل چهرخین زور کهفن دا خوداوند (ئالالو) لسه کورسیکا خو یی رینشتی بو، بهرامبری وی ژی خوداوند (نانو)⁹، بی بهیزیی راوستایی بو، و بهیزترین خوداوند بو دناقیهرا ههمی خوداوندین دی، خوداوند ئانوی کرنوش بو خوداوند (ئالالو) بر پهرداخهکی فهخوارنی پیشکشی وی کر، ژبو هندئ خوداوند ئالالو فهخوت، خوداوند نهه سالان خوداوندی ئهسمانی بو، بهلئ د سالان نهه دا خوداوند ئانوی دزایهتیا خوداوند ئالالوی راگههاند. ب فی شیوهی خوداوند ئانوی سهرکردایهتیا شهرمکی کر و د فی شهریدا ب سهرکهفت لسه خوداوند ئالالوی و زال بو ب سهر دا (عماد، 2021، 93). ههرهکی دتیکستی دا هاتی: ((ئوین خوداوندین دهست پیک، هیلا خوداوندی خودان سهنگهکی گران گوئی خو بدهنی و گوئی خوبدمتی! و هیلا... و...))، باب و دایکت [...] گوئی خوبدمتی! ... مامیهکی دریز ئانویی مهن، کو دیارترین خوداوند بو، و لهرامبری. لهن پیت خوداوند (ئالالو) بو، ول دهستی وی دابو پهرداغی فهخوارنی)) (Hoffner, 40, 1990).

پشتی و مرگرتنا ئانوی بو دهستهلاتی و دابهرنا ئالالویی بو نهردی تاری، خوداوند (کوماری)، بی بهیز خزماتا ئانوی دکر، و کرنوش بو بر و پهرداخهکی فهخوارنی پیشکشی خوداوند ئانوی کر داکو فه خوت، بو زانین خوداوند ئانوی ژیه نهه سالان شاه بو ل ئهسمانی ل سالان نهه کوماری شهر دزی ئانوی راگههاند و خوداوند ئانوی نهشیا بهرهقانی ژ خو بکهت و رهقی و خوداوند کوماری نیزیکی وی بو شیا پیت وی بگریت و ئهسمانی کیشا، و ژ ناغا خوداوند ئانوی فهخوار و گههک پیک کیف خوش بو، بهلئ خوداوند ئانوی سئ گهفین مهن ل کوماری کرن، یا ئیک: من تو ب دوو گیان ئیخستی ب مهنترین خوداوندی هروبی یا دوویی: من تو ب دوو گیان ئیخستی ژ رویاری (دیجله)، نهوئ تو نهشیی همداری لسه بکهی، ویا سییی من تو ب دوو گیان ئیخستی ب سئ خوداوندین ب مهنتری و دی گههییه وی رادمی سهری خو ل کهفرین چیاپان بدهی ژ بهر ئیش و ئازار و نهخوشیان و دی بوته بنه نهخوشی و بارگرانی (Savata, 2015, 422). و مکی د تیکستی دا هاتی: ((خوداوندین (کهفن) بین دهستپیک، دا گوئی خو بدهنی خوداوندین ههمهن ... فی جاری کوماری دهستپیک خزمهت بو ئانوی، کوماری شورهش دزی ئانوی و دهست ب شهری کر دزی، نانو رهقی نهشیا بهرهنگارییا کوماری بکهت: ئانوی خو راکیشا ژ دهست و پیت کوماری و رهقی چو ئهسمانی بهلئ کوماری راونا ل پشت وی و کیشا ژ ئهسمانی، گرئزی و کره کهنی بدهنگهکی بلند. نانو زهری و دهستپیک گوته کوماری: یی کیف خوش نهه دگهل خو! من تو ب دوو گیان

. تو ل باخچی کهسکاتی، تو چ [حهزی..] تو بهری ژدلی ب هاریکاریا ریکین وان زهلامی تیر تهمن سلیقه توشی ههرهشه و گهفین روژ و ههقی دکهت. فریکه: "خواری [بو نهردی تاری و... وی دگهل دهستپیک و گرت دگهل و دهستهلات کر و ههمی خوداوند دهن و دین؟ کو سلیقه؟] [دهستهلات و مرگرتیه دهستی خو و سلیقه رم (تیر) و راکیشایه روژ و ههقی ژ نهسمانی بو خواری. روژ و ههقی رابون بو ریزگرتی بو سلیقه. و دهستپیک روژ و ههقی ب ناخفتنی دگهل سلیقه: [نهی سلیقه، ریزداری مه]، مه نهقوته/مه نهکوژه! نهه رونا هییت [نهسمانی] و [نهردی] نه، نهه مه شخهلیت [وان نهردایه] کو تو دهستهلاتی لئ دکهی، نهگه ته نهه قوتایین / کوشتین]، تو دی دهستهلاتی ل نهردی تاری کهی "کو گیانی وی و ناخویا وی تزی بوون ژ فیانی. و دلو فانی ب مه دهر)) (Hoffner, 1990, 48).

سلیقه کورکهکی ئیتیم بویه و ههرچنده بابی وی جه و پایهکی بلند ههویه وی پئ نهرزانی ل دویف ناسینا بابی خو کهفتیه لئ نهگه هشتین، تا نهه بخویه گه هشتیه پلهکا بلند یا خوداوندی نانو مروف ل چ کاودانا بی هیقی نه هییت. تهر مری سینی: نهفسانهیین هههکیا دهستهلاتی

میتانیان و مکی ههمی مللعتین وی سهردمی گرنگی ب میژوویا خودایه، و خودان رول بوون د شارستانییه کهفن دا، و خودان چهن دین بهرهمین نههیی ههه ژوان ژیه نهفسانه و داستان و چبروک، و ههدهک هاتییه ئاشکرا کرن و ههدهک ژیه بهر مهن.

خواندن لسه نهفسانیت خوری-میتانی پشت بهستن بشیوهیکی سهرمکی لسه خواندن تیکستین نهفسانیت حیسی دکهت، زور بهی نهفسانیت حیسی دهستهواژه نه لسه و مرگرتانیت دهنهردا خوری بوونه، و پاشی زور بهی نهفسانیت خوری کو هاتییه نیاسین و نفیسان ب زمانئ حیسی و راستی دا ههدهک نهفسانیت زمانئ خوری ههه، بهلئ نهشیا نه و مرگرتان ب شیوهیکی هوبر و روهن دیار بکهن (Goterbock, 1948, 1-2). زور بهی نهفسانیت خوری-میتانی رویدانیت و ب شیوهیکی سهرمکی د زقرن ل دور کریارا میراتین نفشین خوداوندان، ب دریزا هیا سهردهمان و ههدهک ژوان د قالانه د هههکیی پیکههت دهستهلاتی خوداوندان، و نهف هههکییه گه هشتیه رادمی گه هشتیا خوداوند (تیشوب) ی بو دهستهلاتی و نهف نهفسانه ناخفتیه لسه بنه مایی خوداوندان، ههرهسا دهر کهه نه قوتایه یی بابیتی ئافراندا گهردونی (Hoffner, 1990, 191).

نهگه مری سهرمکی یی فی چهن دیار نینه، نه مری نهه ژ نهشیا نیت زهلامین ئابنی پیت خوریان بو دانا شروفه مکر نهکی ژ بو بابیتی چیبوونا گهردوونی، یان بابیتی هندئ یه کیماتیا تیکستین ئابنی بین خوری بین ئاشکرا کری، و ژوان ژیه نهفسانا ئافراندا گهردونی و مکی یا ئاشکرا نهگه مری دوویی یی نیزی کتره ژ راستی. (السمانی، 2010، 194)

وهه ئیک ژ داستانیت کوماری و شوشکا ب ریکا خوریان هاتییه کهه هاستن دناغ جفاکی حیسیان. و ژ لایهکی دوپه نهه مایی میتانی داخا بویه ب نهه مایی دوو لا دوو رویاران. ب شیوهیکی گشتی پیه مندی و کاریگریا فهرهنگی شارستانی ناقره میتانی و خوری دگهل حیسیان د ئاستهکی زور باش دابوونه، دگهل میسری و ئاشوری و بابلی

بهينه(٤)بوته [نمو... دئ هيت .نه شيت بلندكمت [ستوي ته[...]] (Hoffner, 1990, 42).

همرچنده نهفسانه دېنهرمت دا خوري نه ،بملې کارتېكرنا بيروبوامرين ئايني ييت دوولا دوو روبياران لسر ديارن .د دهمكې دا نمو خوداومندين نهفسانه ل دور دزفريت ژبلي(كوماربي)دېنهرمت دا بابلي نه، و د تيكستكمې دا هاتيه كو كوماربي هندك جارن چويه باژيرئ (نفس) 11 يئ سومري، نمو بنگه هئ سمركي خوداومند ئېنللي، زېدمباري دياربونا كارتېكرنا دوولا دوو روبياران بريكا هفركي لسر دهمسته لاتي دناقېرا خوداومندين نهسماني وتايهت د چيروكا نافراندنا بابلي دا(علي، 1989، 195-194).

ومكي ياديار د نهفئ نهفساني خوداومند تيشوب دهمسته لاداري ودرگريت و سمركهفتي لسر كوماربي تومار دكمت، و نهف نهفسانه بدوماهي دهيت، بملې هفركيا دهمسته لاتي بدوماهي ناهيت، چونكي د نهفساني دا خوداومند كوماربي همولا هفكراندنا دهمسته لاتا خو ژ تيشوبي دكمت. ژلايمكې دويقه نهف نهفسانه دبربريئ ژ وئ هفركيا شاهان و بنه سالين وان دكمت، ژ بو ودرگرتنا دهمسته لاتي ژ ئيك دوو و نمو نه نارامي و نه رموشا ناسايي يا دناقېرا بنه مالا دهمسته لادار دا ديار دكمت.

دوو: نهفسانه يا خيدامو:

رويداننيت نهفساني پيڅولا خوداومند كوماربي نه داکو بگه هيت دهمسته لاداريا خوداومندان، جهئ داخي يه نهف نهفسانه ب شكستې و پارچه پارچه هاتيه ئاشكرا كرن، د نافر وكا نهفساني دا دهمرکهفيت كو خوداومند(كوماربي) ژ كچا خوداومندا دمريابي كوناقي وئ(شيرنب شورخي) ب راما(كچا زمه لاج) زاروكهك دببت ب ناقي (خيدامو) ل دويف نهفساني نهژديهايك زورا مزنه(فيلېلم، 2009، 135).

خيدامو ل جهمكې تاري دژيت وكس بجهئ وئ نزانيت، خيداموي پيڅولا ژناقېرنا مروفان لسر نهمري دايه، بملې خوداومند شاوشكا 12، جهئ خيداموي بو برايي خو تيشوب ي دياركريه، و خوداومند تيشوب دان وستاندن دگهل خوداومندين خوريان كر ژ بو ژ ناف برنا خيداموي. ل دويماهيئ خوداومندين نهسماني شيان كونترولئ لسر خيداموي بكن برېكا خوداومند شاوشكا كو دهمرکهفت ب بهين خوشي وجوانيكا سمرنج راکيش سمردابرو، و خيدامو دهمرکهفت ژ دمريابي ل ديف را دهات، دهمي دهمرکهفتي ژ دمريابي وكي يا ديار هيزا خيداموي ژدمريابي ودرگرت و خوداومند شيان كونترولئ لسر بكن(فيلېلم، 2009، 135).

دهيته ديتن دقي نهفساني دا كو كوماربي پيڅوليت وي ژ بو بدهمست فهينانا سمروربي ب رېكا ژناقېرنا مروفاييتي، كو پيشكيشي وي دكن قورباني وديارييت پيش ومخت بو خوداومندان، هر نهف هزاره دهيته ديتن د چيروكا توفاني دا نمو هاتي ل تابلويا ژماره يازده د داستانا گلگاميش، پشتي رويدانا توفاني خوداومندين وه لاتي دوو روبياران ييت نهسماني كرنه بناسيت خوداومند ئېنليل كو و نهگمري سمركي يئ توفاني بوو، ب جهندئ ديار دببت كو كارتېكرن لسر خوريان كريبه ب قي چيروكي، كو بمري نهفسانا خيداموي بوو ب دهمكې دريژ. و مسا دياره ژ قي نهفساني، نموژي كو خوريان دزاني كو خوداومندان مروفيت نافراندن ژبو خزمه تکرنا وان، و راکرنا بارگرانيت نابووري يا پيدفي بوو

ئېخستې بارمكي(توف). ئيك، من تو ب دوو گيان ئېخستې ب خوداومندئ هروباي، دوو من تو ب روبياري بمرگنهگرتي نمرنازا(روبياري ديجله) دووگيان كري، سي من سي خوداومندين ترس دناف زكي ته دا چاندن وبوته بنه بارگراني)) (فيلېلم، 2009، 133).

ل دويف رويداننيت نهفساني، كوماري دوو زاروك ييت بوين، همروسا نمو پشت راست دكمت كو رمنگه پيموندبا باب كور د ناقيرا ئالالو وئانو و كوماربي دا هببت، (ئالالو د نهفسانا خوريان بوويه خوداومندكې سمرمالي. د سالا نهفئ ژ دهمسته لاداريا وي، ئالالو شكستن لسر دستي كوري خو ئانوي ديت، همروسا كوماربي بابي خو ئانو شكند) (Savata, 2015, 423). وكي د تيكستې دا هاتيه ((تيشوب دهمرکهفت ژ جهئ [باش]... خوداومندئ چارمنقيسي، و[گرتن(٤)] جهئ وي باش همروكي [باش دكمنهف] جلوبمرگهكي دريابي... (كوماربي بو ژ دايكوبوي چياني كانزورا، نامادموو) بو ژدايكوبوي، دهمرکهفت قهرمان ... دهمرکهفت ژ جهئ باش ئانو كيف خوش بو همروسا(٤)[چونكي(٤)] ديتن زاروكين خو... نيا 10 [خوداومندا ژيدمري زانيني. وچو بمرهف (نمېزو) وگوت: "نيا ژيدمري زانيني، بوچي ودمكمت". نيا دهمرکهفيت هيفان بورين هيفيت ئيك ودو وسئ وبورين هيفيت چار پينج وشهش وبورين هيفيت هفت وهشت ونهه وگه هشت هيفي دهه ول هيفي دهه، دهمرکهفيت خوداومندين نهمري ژدمنگي نازاريت ژ دايكوبوي كرنه همرا)) (Hoffner, 1990, 42).

ل دوماهي تيكستې كو خوداومندئ كمش وهماي شييا بگه هيت پلا دهمسته لاتي، هر چنده نمو بهشي تيكستې نمو ل سمرقي چمندي د ناخفيت بي تيكچوي، هر چماو بيت دياربوويه ب رېكا ئيك ژ تيكستين ئايني ييت حيسي بان كو خوداومندئ كمش و هموي تيشوب شييا همي خوداومندان بكمته دهمرکهفيت بهري دگهل وان زي، كوماربي بو نهمري نزم و نمو بوو سمرورمي همي خوداومندان ناماژ ب قي چمندي هاتيه دان ل تيكستې پدا: ((نم دئ ژناف بهين[...]. ئانو[...]. ژبلي وي دئ ژناف بهين[...]. همروسا[...]. ناف وان زي دا دئ ژناف بهين وكم[...]. دهمي كوماربي [چ پيمفك گوت [...]. نهمري دئ كوماربي ژناف بهي[...].؟[...]. لسر كورسيا خو [...]. كوماربي كئ دئ [ژناف بهي] تيشوب بومه ؟دمي دگه هيت قوناغا پينگه هشتني(٤)، دي كسمكي دي دروست كمن[...]. دئ دهمتا ژئ بمرهت ژ راستي، ژ راستي[...]. دهمت ژئ بمردان ![[...]] نيا خوداومندئ ژيدمري زانيني. بكه... شاه![[...]]. دهمي تيشوب گوه ل نهقان [پهقان]، بوي خهمباربو... [گوته گايي خو سيري: "[كي] دئ شيت هيت دزي من دشمري دا؟[كي] دئ شيت[من بشكينيت نوكه]؟ همتا كوماربي [نه شيت(٤)] نهگمر رابو [دزي من... ل وي دهمي (ژ)]. من نفرين ييت لي كرين [...] همروسا خوداومندئ شمري زي نفرين ييت لي كرين، و من ئينا باژيركي (بانابي) دئ كي شيت دزي من شمري كمت پشتي نوكه؟" بملې گايي تيشوب(سيري) ناگهدار دكمت ژ نفرينيت هندك خوداومندان و ناگهدار دكمت ژ زېدمرويا باومري ب خوبوني [و سيري بمرسقا تيشوبي دا: ريزداري من !بوچي تو نفرينا لي دكمي، [...] خوداومند؟ ريزداري من بوچي [نفرينا دكمي] همتا نيا زي؟ دئ گوه ل تهبيت نيا[...]. مانه وهسايه [...] (مزن). مالي مزن وكي نهمري يئ

په یو موندی دناقیسرا مروؤف و خوداو مندان پینک دهیت ژ بهخشین و وهرگرتن، ئانکو مروؤف خوارن و قهخوارن و قوربانیان پیشکیشی خوداو مندان دکهن، پیشکیشکرنا قان قوربانیان ژ ی ب شیو مین رپورسمین هویر و ریک و پیک دهینه ریکستن، کو تیدا بهرهمین قوربانیان پیشکیشی خوداو مندان دکر، نارمانج و ئنجامدانا قی ژ دیر کهته ل تورمونا خوداو مندان. ریکستن و جیگیر کرنا قی کاری ژ د سی خالان دا دهرکهفیت ئه ژ ی:

۱- دیار کرنا دهمه کی دیار کری بو ئنجامدانا رپورسمین ئاینی و ل هر سال بهینه ئنجامدان.

۳- دیار کرنا رپورسمین ئاینی د چار چوئی سالنامیهکا ئاینی یا گشتی دا (القیسی، 2011، 143).

همتا نوکه چ بهلگین و مسا لهر دست دانین، سهارهت ب ئنجامدانا رپورسمین ئاینی ل دهقرین خوربان- میتانی ب شیوازه کی جودا ل رپورسمین ئاینی ل روژه لاتا کهفن، بهلی ژ لایه کی دویقه ئه گهری وئ چهنی هیه، کو رپورسمین ئاینی ژ لایه چوانیا ئنجامدان و دمی ئنجامدانی ل دهقره کی بو دهقره کا دی ب شیوازه کی جودا بیتن، هر ژ بهر هندی ژ دیار کرنا دو باره چوانیا ئنجامدانا قان رپورسمین ئاینی جارمه کا دی یا ئاسان نینه، بهلی ئه گهر ل داهاتی دا بهلگه نامیت تمام ل پرستگه هین ئاینی سهارهت ب وان رپورسمین ئاینی هاتنه دیتن بی گومان دوی دمی دا دئ شین ب شیویه کی تمام وروهن هینه ئاشکران و شروقه کر، بهلگه نامیت بهر دست تنی ئهون بیت هاتینه دیتن ل باژیری خاتوشا (نزیکی بوغاز کوی یا نوکه) ئه ژ ی د کیم و سنوردان. د کهفندا ب شیویه کی روزانه قوربانی پیشکیشی خوداو مندان سهرمی بین باژیری، یان شاهنشینی دهاتنه کرن، بو نمونه ل باژیری خاتوشا ئه برما پیشکیشی خوداو مندی دکر پیک دهات ژ پارچه کا نانی، بهلی ل دویف لیسته کا نفیسی یا باژیری نوزی پیک دهات ژ هندک ناری کو پیشکیشی خوداو مندا شوشکا دهاته کرن. (قیلهلم، ۲۰۰۹، ۱۴۳) سی: ئهفسانا ئهلوپانکایی ئهژده هاک:

ئهف ئهفسانه وینه دکهت پیکولا ئهژده هاکی یان (ئهلویانکی) مار یان (أیلویانکاس) بو بدهست بهسرداگرتنا لهر خوداو مندی هروبی (تیشوب) ی، و کورتیا قی ئهفسانی ئهوه کو شهرهک رویدمت دناقیسرا ئهلوپانکایی ئهژده هاکی و خوداو مندا (تیشوب) ی (Hooke, 1963, 98).

خوداو مندا تیشوبی داخاز ژ خوداو مندان دی دکهت، کو هاریکاریا وی بکهن و خوداو مندا (انار-ننار) زه لاهه کی بنافی هوپاشیا (خوباسیاس) بکار دینییت، دهیته باگهشت کرن ژ بو میهقانداریه کی کو زور قهخوارنا مهی تیدا بیت همتا هایش خو نه مینیت، و خوداو مندا نزار دئ گریدمت وی ب وهریسه کی و پاشی خوداو مندا (تیشوب) وی بکوژیت و ب کوشتنا وی دئ چپروک ب دویمه هی هیت، د بوچوونه کا دیدا هاتیه کو ئهژده هاک بهسر دکهفیت لهر خوداو مندا (تیشوب) ی دقوناغا ئیک ی شمری دا وشیا چاف و دلی وی بینته دهر و بهت. ههره کی تیکستی دا هاتی: ((...خوداو مندی هروبی ل ئهسمانی،... ب قی شیوهی دناخفیت ئهرد بلا گهشی بکهت و سهر فزاز بیت، ئهردی ئارامی هه بیت! دمی براستی گهشی دکهت، ئهقه فیسته قالا بورولی ئنجام دهن. دمی خوداو مندی هروبی چاف ب ماری کهفت، ماری خوداو مندی هروبی قوتا پاشی خوداو مندی هروبی گازی ههمی خوداو مندا

لهر وان بیت ل دهستینکی، پیشکیشکرنا قوربانیان و بهرامهری قی چهنی خوداو مندا پیشکیشی مروؤفان کهت همر تشتی ژ داخاز بکهن. (السلما، ۲۰۱۰، ۱۹۷)

هه ژ ی گوتتی یه ب ئاشکرای د نهفسانهی دا خیدامو دبیزرته خوداو مندان: ((نه گهر هوین مروفایهتی بن بر بکهن نهو نیدی ناهنگا ناگیرن ژ بو خوداو مندان، و کهس پیشکیشی خوداو مندا ناکهت نان وناقی، و دئ بخو قهگریت خوداو مندی کهش و ههوی ی شاهن باژیری (کومیا)، بهستی قی چهنی نهو بخو دئ داسی هه لگریت و دهست بکار کرنی کهت، و بهستی هینگ دئ رابن خوداو مندا عهشتار و خبیات¹³، ب هیرانا دانی ب دستاری نهو بخو بزقرین)) (قیلهلم، 2009، 136).

جهی ئاماژه پندانی یه زیده باری پیکولین شکستهی بیت کوماری ژ بو بدهست قهینانا دهسته لاتی، کو ههر چهنده دهاته نیاسین ب خوداو منده کی هوشمند و زیرهک و فیلباز کو دگوتتی (سهرور / شاهن زانینی) د شیوازی ب خودا کو بانگهشه دکر ب خوداو منده کی سهرمیریان (نییا) (سهروری زانینی) بو. ههره کی د تیکستی ل خوار داهاتی: ((نییا) خوداو مندی زانینی، دناخفیت دناقیسرا خوداو مندان، [نییا] دهست پیکرب [ناخفتی]، "بوچی [تو] خراب دکهت، [مروفا] وئ ناکهن پیشکیشکرنا قوربانیان بو خوداو مندان، و نارابن ب سوتنا شه مالکا بومه. و، [نه گهر] ته مروفایهتی ژ ناقیر، دریزه ناکیشیت بهرستنا خوداو مندان. ههره سا، پیشکیشی مه ناکهن کهس] ناته کی ستیر [و] قهخوارتی... و شاهن کومی یی قههره مانی، دئ چن ... شاهن زانینی، دهستینکر ناخفت دگهل کوماری، "ج" [نییا]، کوماری، نهو نه گهره کو مروفایهتی کریه شه نه کو مروؤف چن دکهن کومه ک دانی، ونه [نهوه] دیری ته نهی کوماری؟ ههره سا دناق پرستگه هی "د کهیف خوشی "بوته نهو بتنی "کوماری" بابن خوداو مندان "پیشکیشکران"، "نه ری ما هزرا من ناکهن" نییاین شاه، بنافی؟ [و] زانینی پیشکیشی ههمی یا دکهی هیشتا... [و] خین (و) روندکین مروفایهتی. کوماری د بیژته موکشیانو ب قهگوه استنا قی ناما دا هاتی بو ده ریایی: [و] دیر کهفت [و] ژیر [روبیاری] (و) نهردی. [و] خوداو مندا

ژ نهردی [ته نابین]... کوشو نیستیانو و خوداو مندان نهردی نه ری نه دیت وان' [نهو] چو ژیر ده ریایی. موکشیانو دهست پیکرب ناخفتنی ب رولی وی ب پهیقین کوماری بو ده ریایی، "وهره" بابن خوداو مندان' کوماری' داخازا ته دکهت' پی خه مهت کاره کی په یوه ندیی ب ته دکهت' کاره کی بهل وهره نیکسهر. دویر کهفه ژیر رویباری ونهردی. نه هیهله ... خوداو مندان نهردی ته ببینن. "دهمی گو ه لئ بوی ده ری یا مه زن په یف" اوه ستیا نیکسهر "و دیر کهفت ریکا نهردی و رویباری ته مام کر ب نیکجاری. چو خوارن نک کوماری، ژ ستوینی نهردی (؟)" ل نهردی بو کورسیا دهسته لاتی. و کورسیه کا دانا بو ده ریایی' دا برینیت ده ری لهر کورسیا خو. نهو میزه کا نان خوارن دانا بو خوارن خوار. و داقی هه لگرئ په رداخه کی قهخوارنه کا خوش داکو قهخوت. کوماری' بابن خوداو مندان 'و ده ری یا مه زن. نهوان دخوار (و) قهخوار ههمی)). (Bachvarova, 2018, 3)

خوری. دیسان ئەف ئەفسانە وئ چەندئ دیار و شروقه دکەت ، هەفرکیا دناقبەرا باب و کوراند ا ژبو ب دەست قەینانا دەستەلانی ، و کا چاوا شاهان هەولادیه دەستەلاداریا خو پاریزن ، دوی دەمی کورین وان هەولادینه بەشداریی د دەستەلادارییدا بکەن.

چوار: ئەفسانە نولی کومی

ئەفسانە نولی کومی تیکستەکی ئەدەبی یه ،هاتیه دیتن ل بوغازکوی و پیک دەیت ژ کومەکا نفیسینیت ئەفسانەیی ،کو خوداوندئ خوری کوماری رولی سەرمکی تیدا د گیریت ، پارچەکا حیسی یه ژ ئەفسانەکا خوریه، و دبنيات دا بو خوریان دزفريت، و ئەفە دەیتە زانین ل وان پشکین خوری ، کو هاتینه دیتن وبەلاڤکر ل بوغازکوی، هەرومکی ئەفە دیار دبیت ژ ناڤ و جهین د ناڤ تیکستین ئەفسانە دا هاتین بیت خوریاڤه، زیدهباری کو زوریهیا تیکستین ئەفسانە کوماری ناڤکرا بووینه ب ریکا حیسیان (135 , 5, 1952, Guterbock).

د قئ ئەفسانە دا نامازە هاتیه دان پیکولا خوداوند کوماری ژ بو دەست قەینانا دەستەلاداریا خوداوندان ، و شاهاتی ل ئەسمانی د هاتە قەگوهاستن ژ نشەکی بو تیکي دی ، و ریز بەندی ئالالو و بو ئانو و وکوماری و تیشوب و نەرازیبونا کوماری بو هەلیزارتا خوداوندئ هروباي تیشوبی سەروکی دەستەلاداریا خوداوندان ،لەوما خوداوند کوماری هەولادیه شەری دژی تیشوبی ئەنجام بەدت و سەرمکەفتی بینیت ب هاریکاریا هەفرکەکی چیکەت بو تیشوبیه (98, 1963, Hooke).

کوماری جهی خو دەلیت کو ئورکیشه، و دچیتە جهەکی وچاڤ پیکەفتی دگەل بەرەکی هەره مەزن دکەت، و خو نیزیکی قئ بەری دکەت و ئەف بەرە ب دو گیان دکەفتی ژ کوماری وبونەمرک دبیت و بناڤی (نولی کومی)، ب رانا (تیکدەرئ باژیرئ کومی) کو باژیرئ خوداوند تیشوبیه (قەیلەلم، 2009، 136) ، هەرومکی د تیکستی دا هاتی : (([زانینی ژ مێشکی خو وەردگریټ] ، ل سەرم کوماری بابی هەمی خوداوندان سترانا بیژم. کوماری زانینی دزفریتەفە بو مێشکی خو ، روژەکا نەخوش هەرومکی بونەمرەکی درنده دەهژینیت . "دژی خوداوندئ هروباي پلانا شەری دانیت". دژی خوداوندئ هروباي یاخیوونی دکەت، زانینا کوماری یا د مێشکی ویدا" وەکی مورئ یا چەسپاندی". دەمی وەرگری کوماری زانین بو خو... ل باژیرئ ئورکیش چوو و هاتە ایکواتانا لولی ... بەرەکی هەره مەزن. وەکی بونەمرەکا ژن بوو. و ل قیرە [...] (مێشکی وی) چو بەرەڤ پێش ، و دگەل بەری نفست و زەلامینییا وی بو رژییا، و پینچ جارا گرت، [جارەکا دی] وگرت دەه جارا ...) (5, 1952, Guterbock, 147).

((و ل شەفئ بەر دەمی ژدایک بووی [...]) کەفر [...] کورئ کوماری. ئینا [ئەوین خودان کری،]. و خوداوندئ چارنقیسی و دایکا خوداوندان زاروک بلند کر ... دانا سەرم مێت کوماری ... کوماری دگەل خو ئاخفت : "چ ناڤ ب دانمە سەرم ، ل سەرم وی زاروکی ... بلا ناڤی وی نولی کومی !بیت دئ چیتە ئەسمانی بو دەستەلانی ، و دئ کومیا تیک دەت ، باژیرئ خوشتقی! بەلی خوداوندئ هروباي دئ وی تیک شکینیت...، وەکی مێریی د پیت وی شکینیت! بەلی تاشمیشو وەکی لەفەنی دئ شکیت! " دئ دیرکەڤن هەمی

کر(گوتی: وەرە ژور! هەمی تشتەک ب بەرەکا زور بیت ئامادەکری - ئامانیت قەخواری ، ئامانیت قەخواری) ... پاشی [ئینار [چو بو] باژیرئ] ... و چاڤ ب خویاسیاس کەفت کو مروق بوو ئینار ب قئ شتوبی دگەل هویاشیا (خویاسیاس) ئاخفت : ،،خەریکە دئ قئ کاری کەم دگەل من یا بەشدار بە! و هویاشیا (خویاسیاس) بەر سقا ئینارا دا: ،،نەگەر ریکی بدیه من دگەل تە بنقم، دئ هەم و ئارەزوویا دئ تە بجه ئینم!،، [و دگەل نفست بوو. پاشی ئینارا [خویاسیاس] لڤاند و قەشارت . ئینارا جل و بەرگین وئ کرەنە بەرخو و گازی ماری کر داکو ژ جهی خو بەیتە سەرم (گوتی): ،،ئەز دئ جەرنەکی بەرەمەڤ کەم وەرە بخو و قەخو!، پاشی مار هات دگەل [زاروکیڤ خو] بلند بو، ئەوان نان و قەخواری - هەمی ئامانادا خواری و تیربوون . پاشی نەشیان بچنە خواری بو ناڤ جهین خو، ژ بەرەندئ هویاشیا (خویاسیاس) هات و مار گریدا ب پاتیهکی و خوداوندئ هروباي هات و مار کوشت...) (Beckman, 18, 1982).

ژ لایەکی دویڤە ل دویڤ بوچونا دی یا ئەفئ ئەفسانە ئەلویانکی ئەژدەهاک ل دەست پیکي سەرمکەفتی ل سەرم تیشوبی تومار دکەت ، و چاڤ و دئ خوداوند تیشوبی دینتە دەر و دبەت، پاش خوداوند تیشوب هەفرینی دگەل ئافرەکا ژ نفستی مروقان پیک دینیت و کورەکی بو وی دینیت ، پستی کورئ وی مەزن دبیت هەفرینی دگەل کچا ئەلویانکی ئەژدەهاک پیک دینیت ، بابی وی خوداوند تیشوب داخازئ ژئ دکەت کو ل چاڤ و دئ وی بگەرییت، ئەف چەندە هاتە ئەنجام دان و کورئ تیشوب ی چاڤ و دئ وی بو زفراندن ، ب قئ چەندئ هیزا وی قەگەریا قە و جارەکا دی شەرم دناقبەرا ئەلویانکایی ئەژدەهاک و خوداوند تیشوب ی دا رویدا قە، بەلی کورئ وی پشنا باپیری خو ئەلویانکایی ئەژدەهاک گرتیه و دژی بابی خو راوستیاڤه ، چونکی ئەم بوویه تیک ژ ئەندامین خیزانا ئەژدەهاکان و د ئەنجامی دوماهی ی شەرم دناقبەرا وان دا، خوداوندئ هروباي ب سەرمکەفت و ئەلویانکایی ئەژدەهاک و کورئ خو هەردوو یان د کوژیت (98, 1963, Hooke). هەرومکی نامازە پی هاتیه دان د تیکستی دا : (([چونکی [...] شکەست] مار] خوداوندئ هروباي و برن دل وچاڤین وی. و ئەم خوداوندئ هروباي یه [...] و بر کچەکا زەلامەکی هەژار بوو هەفرین بو وی ، کورمک بوو، دەمی مەزن بوی بر کچا ماری بو هەفرین بو و خوداوندئ هروباي کر (وسیت) بو کورئ خو: "دەمی دچیه مالا هەفرینا خو داخازا دل وچاڤین من بکه ، دەمی چوی داخازا دئ ژئ کر ، گوتنی: ب دەنەڤئ، و پاشی داخازا چاڤان کر ، گوتنی : ب دەنەڤئ، و هەلگرتن بو خوداوندئ هروباي بابی خو. خوداوندئ هروباي دل وچاڤین خو زفراندن، دەمی زفریه ساخەلمیا خو وەکی چەواپو ل بەرم، جارەکا دی چو بو دەرپایی بو شەرم، دەمی شەرم دەستپیکر ب قوناغا ماری و پاشی کورئ خوداوندئ هروباي دگەل بو و ماری کرە هەوار بو ئەسمانی ، بو بابی خو: "من بەشدار بکه وچ دلوڤانیی پی نەرم! پاشی خوداوندئ هروباي گوت . مار و کورئ خو کوشتن، و نوکە ژئ ئەفە ، هروباي (خوداوندە) (Beckman, 18-19, 1982).

بئ گومان ئەف ئەفسانە ژ بابەتی خو یئ سەرمکی ل سەرم هەفرکی نادرکەفت، پی خەمەت سەرومریا خوداوندان یئ کو هەردەم چارەسەر دکر، ل دویماهییت بو بەرژموندییا خوداوندئ هروباي یان کەشتی ل دویڤ ئەفسانیت

دمنینت (Hooke, 1963, 97). هرومکی د تیکستی خوارئ دا هاتی: ((... خوداوندئ روژئ [ژخوارئ] ژ ئسمانی، و دیت ئولیکومی، و ئولی کومی دیت خوداوندئ روژئ ل ئسمانی. ودهست پیکر خوداوندئ روژئ ب ناخفتنی ل منشکی خودا" کی یه خوداوندئ بلمز ل دهریایی [راوستایی]؟ "لهشی وی نه و مک لهشی خوداوندانه!". خوداوندئ روژئ ل ئسمانی [سروچاقیت وی] هاتنه گوهورین، نهوژی چو دهرقه بو ناڤ دهریایی... خوداوندئ هروباي. [دهمی دیتی خوداوندئ روژئ بیت هیئت، دهست پیکر [ب ناخفتنی]: تاشمیشو" بوچی هاتیته ئسمانی خوداوندئ روژئ شاهی نهردی؟ نهو کارئ نهو بوو هاتی، (نهو) کار یئ ب [مترسی یه]، دقیت نهو خو ژئ خلاص کهین انه نهو یئ بهیزه دتیکوشانی دا، نهو بهیزه شهره! نهوه قهر مبالغه ئسمانی برسی و مرنا نهردی دهست پیکر خوداوندئ هروباي دگل تاشمیشو: "دئ بۆ کورسیهکی دانن بو روینشتنی، دئ بودانن میزهکا نان خوارئ داکو خوارئ بخوت!". ودهمی نهو هوسا د ناخفتن خوداوندئ روژئ [بۆ] مالا وان] هات، کورسیهک بۆ دانا بو روینشتنی، بهلی نهو نهروینشت. و میزهکا نان خوارئ بو دانا لئ دهستی خو نهکری. و پهر داخهک دافی، لئ نهفهخوار... و نهوه (خوداوندئ هروباي) بو خوداوندئ روژئ جارهماکی دهستپیکر ناخفت: "نهوئ رینشاندر یئ خراب بوو نهوئ کورسی دانای (هتا) نهروینشتی؟ نهوئ خزمهتکار یئ خراب بوو نهوئ میزه نامادهکری (هتا) ته نهیدی؟ نهوئ ناڤ هملگر یئ خراب بوو دهمی پهرداخ دایهف ته، (هتا) ته نهفهخوار؟" (Hooke, 1963, 159-161).

ئولی کومی دزانیت کو حهفتی خوداوندان ل پشیشیا وان ژ ی، خوداوندئ شهری (ئهمتایی)، پشکاری دفی شهری دا دکهن دژی ئولی کومی، بهلی ل بهرامبری وی دراوستیانه ونهشین چ بکهن، ئولی کومی دشتیت بچیه کومیا جهی رهمن یئ تیشویی، پاشی ژيانا خیباتی ههقرینا تیشویی توشی مهترسی دیت، ل ترسا لهر ههقرینی خو خزمهتکارئ خو (تاکیتی) فری دکهن داکو ل تیشوب بگهریت، بهلی دزفریت بئ نهجم، پاشی خوداوند تیشوب و ههقالین خو پیکولا دکهن کو فی بونهوئ ژ ناڤ بهن، نهوژی ب ریکا شهرهکی قهکری د ناڤهرا همر دوو لایاندا، بهلی دفی شهری دا توشی شکستنی بوون. خوداوند شاولکا پیکولا دکهن ب جوانیا لهشی خو و ب موزیکا خو کو هیزا ئولی کومی لاواز بکهت، بهلی ب سهرناکهفت.

پشتی فی شکستنی برایی خوداوند تیشویی تاشمیشو توشی بی ئومیدی بوو دبیزیت: (ئیدی ل ئسمانا شاه نامین). وپشتی ماوهیهکی ژ دابرینی، تاشمیشو لهر برجهکی فی دهنگوباسی ب ریزدارئ خو تیشویی رادگههینیت، پاشی بو تیشوب پیشنیار دکهن، کو داخازا هاریکاری ژ خوداوند (نییا) بکهت، وشیا گورانکاری د فی بارودوخ نههموار یئ خوداوندان بکهت، دهستپیکر خوداوند نهیا رابوو ب بجه نیانا فی پیلانی، و کومبوون دهیته کرن ناڤهرا خوداوندان وپاشی نییا سهرمانا نهلیل دکهن، وپاشی بو نک خوداوند ئیلوری. وپسار ژئ دکهن کا گوھ ل فی درندهی نهوویه، نهلیل بهرهف دا ویی دامایی، بهلی ئیلوری بهرسف دا یئ پاراستی و زور. و دبیزیت هرومکی وی چ تیپینی تشنا نهکریه دهمی نهردو ئسمان لهر ناڤکاری وژیک قهبوون، نهو نزانیت نوکه لهر چ د ناخفت نهو، بهلی تیپینا تشناکی کر لهر ملیت وی. خوداوند (نییا) فهرمانی دکهن ب پشکنیا

خوداوند ل ئسمانی و مکی بالندا...)) (Burket, 1979, 255, 153, 5, 1952, 5, Guterbock).

کوماربی گهشی دکهن ل دهریایی، و خوداوندئ روژئ دبینیت، کو یئ راویژئ دگل خوداوندئ کمش و ههواي و خوداوندئ دی دکهن، پیکولیت بی ئومید بیت خوداوندئ کمش و ههواي، خوداوندئ شهری و خوداوندئ دی ژبو بدویمهیک نیانا ب گهشکرنا درندئ بهرین (Burket, 1979, 256, 5).

خوداوند کوماربی جارهماکی دگل خوداوندئ دهریایی ریک دکهفت ژبو هندئ فی بونهوئ ل نک خو بهنلین و خودان بکهت ب شیوهیهکی نهینی، ژ ترسا کو خوداوند کورئ وی نهیشین هیشایی بچیک بوو، و کوماربی فهرمانی دکهن کو فی زاروکی و مرگهریت و بیهته نهردی و دانا لهر ملیت خوداوند دهکی دگوتنی ئیلوری نهفه بونهوئ مکی ههره مهز نه و مکی نهتلهسی یه، و ل دویف فی نهفسانی دریکا خودا دوو جارن خوداوند نهلیل دبینیت و ئیکسر دزانیت کو نهف زاروکه یئ ژبهری دروست بوو ئانکو نهلیل ئیکه خوداوند بوو نهف زاروکه دیتی، و هوسا ئولی کومی د دهریایی دا مهزن دبیت و گهشی دکهن (Guterbock, 1952, 5, 138, 5), و مکی ل تیکستی ل خوارئ دا هاتی: ((د تیک روژ دا دئ گهشی کمت، بهلی د ههقهکی دا دئ گهشی کمت! و بهلی نهو بهرئ دانیه سهر سهرئ خو، دئ "چاقین" وی داپوشیت! ...، ل ناڤ چوکی کوماربی [زاروک] برن...، نهلیل چاقین خو بلند کرن، زاروک دیت بهرامبری خوداوندان یئ راوستایی بوو، لهشی وی دروست کربوو ژ بهری...، ودهست پیکر نهلیل ناخفت دگل خو: نهفه نهو زاروکه، نهوئ جارهماکی دی زیندی کرینه قه، خوداوندئ چارمنقیسی و دایکین خوداوندان. دئ کی بهرگهیا وان گهریت؟ شهریت خوداوندئ بهیز؟ کی کهن نه. بهلی کوماربی ل فی شهری (پلان) یاهه. (ب تهامی) کو چهوا کوماربی خوداوندئ هروباي توره کر. نهف بهره و مک یاخی بوویهکی ل دژی وی تورمکر... ودهست پیکر ناخفت دگل ئیراشیرا: "فی زاروکی] بگره، و مک دیاری بوو، بو نهردئ تاری هملگر! لهزئ بکه لهزئ! و لهر ملئ ئیلوری یئ راستی دانا! یان: "]] ل خارئ، نهو کونا دهرزئ کره بهرخو". پهیفا دهریایی" ههره مهز نه و مکی نهتلهسی یه و مرگهریت ئسمان و نهردی)) (Guterbock, 1952, 5, 151-157, 5).

چاوانیا نفیسنا فی نهفسانی گرنگیهکا تاییهت و نارمانجیت خو ههبوونه، کو تیدا و هسا دهیته نیشانان خوداوند تیشوب گرنگیهکا زور ب میهفانا ددهت و خزمهتا باش بۆ دکهن، ب جورمکی کو خوداوندئ روژئ نهوئ بجه دهیلین و نهشت فی دهنگوباسی نهخوش یئ رابگههینیت، خوداوندئ روژئ دچیه دهف خوداوند تیشویی نهف دهنگوباسی نهخوش و ب مهترسی یئ رادگههینیت، و خوداوندئ روژئ ب دیتنا ئولی کومی توشی ترسانی دبیت و شیانیت لفینی نامین، ب جورمکی و هسا کو نهشت ل جهی خو یئ تاییهت ل کوچکا خوداوند تیشویی ب رینه خوار و نهشت بخوت و قهخوت، خوداوند تیشوب ههست ب ههبوونا شهر خوازان دکهن، ژبو فی مههستی دگل برایی خو خوداوند تهمیش، بلمز دچن بو چیایی خمززی (چیایی نهفه ع بی نوکه)، ل ویزئ فی بونهوئ دبینیت بو دیار دبیت کو چهندئ ترسناکه، پشتی دیتنا فی دیمهنی دناڤ روندک وگریی دا

ئەگەر ئهاتنا کومین رهگهزین نوی بو دهقهری، کو رولهکی گرنهگ ههبوویه د میژوویا سیاسی و شارستانی دا، پشته ههفرکی و تیکههل بوون دروستبوویه دناقهره وان دا و کارتیکن ههبوویه لسه نیک و دوو، قهکولر نه گهشته چ نهجامیت باور پیکری پشته راست کمر دهر بارمی نهژاد و رهگهزی میتانیان، ژوان ژی دانن ژ رهگهزین هند و ناری ژ پیکهاتا شاهنشینا میتانی بوون.

دوو: شاهنشینا میتانی و مک کیانهکی سیاسی هاتیه پیک ئینان، ژ بهر مایکین شاهنشینیت کهف بین کو بهری وئ هاتبوونه پیک ئینان، کو خوریان دانابوون ل دست پیکا چهرخ ههقئ پ.ز. نهف شاهنشینه ب سئ ناقان هاتبوو نیاسین ژوان ژی میتانی، خوری و خانیکلات، و جوداهی دناقهره خوری و میتانی ب تنی ل ناقیت وان دایه، بهلی نیک شاهنشین بوویه. خوری و مک ناقی ملهتی و میتانی و مک کیانی سیاسی، و خانیکلات و مک زاراقی جوگرافی.

پینج: ملهتی میتانی خودان بهرهمین ئهدمی بوویه و گرنگی ب فی لایمی دایه، و ههولایه پشکهک ل ژيانا خو دقان نهفساناندا دیاربکهن، و وینهکی روهن و ددهته ژيانا نایمی یا ملهتین کوردستانی ب گشتی و میتانی ب تاییهتی.

شه: جهی داخی به کو ملهتی میتانی و ملهتین دی پشته کهقنیت کوردستانی چ نفیسین ل دویف خورا نههیلانه داکو بینه بهلگه بین گرنهگ دهر بارهیی ژيانا ئهدمی و جفاکی یا قان ملهتان، لهوما د نهچارین پشته بهستن ب نفیسینیت بیانی بهیته کرن کو ژ لای وان قه هاتینه نفیسان.

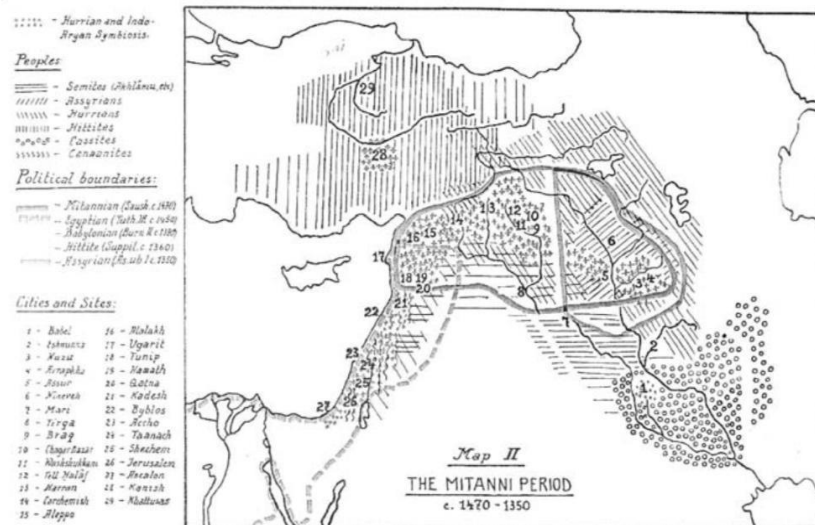
حهفت: پرانیا نهفسانین خوری- میتانی دهر برینی ژ وئ ههفرکیا دهسته لاداری دکن نهجامی دناقهره باب و کوران دا بیت، یان دناقهره برا و برابان دابیت.

خوداوند ئوبیلوری کو دیت فی خوداوندی ژ لای راستی گهشه یا کری ژبوو فی کاری چو لای خوداوندین زور کهف، ئهوین دژین ل جیهانا خورای و مکی (ئیلوری-ئهنلیل) کو ئامیر مکی (داس) ئاماده بکهن د دمئ خودا ئهوان ل چهرخین زور کهف دا نهمان و نهرد پی برینه و ژیک جودا کرینه، پاشی خوداوند ئهیا ب فی داسی رابووب برینی ب ریکا قان ریباران ب شئو میهکی نهینی دچیه نک خوداوند کوماری. ههچنده د بیروباوهرین خوریان دا دهر یایی هیچ رولهک نهبویه بهلی ریباران ب بهردوامی دگهل چیا یان گریدان ههبوویه (قیلهیل، 2009، 137-138). پشته چهندین رویدانان خوداوند شیاینه ئولی کومی "لین پنت وی"، ئانکو ب ژیک قهکرنا وی دگهل لهشی ئیلوری کو لسه نفستی یه، دئ شکنیت هیزا وی ب ریکا سیهریهندی و ژناق بهن. ئییا داخاز ژ تاشمیشو کر کو بیزیه خوداوندان، کو هیزا کهفری شکاند و پاشی دشین بهر ههنگاری وی بکهن جارمکا دی. دفی دهمیدا، خوداوندی هروباوی جارمکا دی چو د ناف شمهر مکی نوی دا، دگهل بهری د ئاخقی، ب دهنگهکی نازیتهی ئاخفتنا ئولی کومی ئهقه ئهوه یا بابی وی کوماری فرمان پی کری، و هسا دیاره کو ئولی کومی، نهزانی خوداوند ئییا هیزا وی لاواز کریه (Guterbock, 1952, 5, 139).

ل دویف رویدانیت نهفسانی و هسا دیاربیت، کو خوریان باوهری ب وئ چندی ههبو کو بهری شیانیت زور بوئی پشته ههین، نهف بیروباوهره د نهفسانا ئولی کومی دا بشئو میهکی بهر چاف دیاره (قیلهیل، 2009، 139). دهر نهجام:

پشته بدوماهی ئینانا فی قهکولینی گههشتینه چهند نهجامان: ئیک: روز هه لاتا کهف ل نیفا ئیکی ژ هزارا دووی پ.ز. گوهرینکاریت مهزن بخوقه دیتن، ل پیکهاتا ئانجیان دا، ب

پاشکو:

سنوری دهقهرین ژیر دهستی شاهنشینا میتانی ل ۱۴۷۰-۱۳۵۰ پ.ز: (قیلهیل، 2009، 187).

خوداوند تیشوب یی خوریان: (رضا، 2009، 136)

3. هندو ئوروپی: ل دویمهیا ل هزارا سینی پ.ز، کوچکرن بۆ نیرانی و کوردستانی و شاپولا وان کوچهران گههشته ئوروپا و مسرئ و شاپولهکا دی بهرف باشوری بو هندستانی چوو، نهف ملهته ب چهند ناغان یان زارافان دهاته نیاسین، مینا ملهتین هندو ئوروپی و هندوئاری-ملهتین ناری وئیرانی، دهفرا وان دکهفته دناقیهرا دهريا نورال و دهريا خهزمردا، هروسا بۆچوونا دی دهفرا قهوقاز جهی وان بوویه، بۆچوونهکا دی باشورئ روسیا جهی وان یی سهرکی بوو(الاحمد، الهاشمي، 1985، 77).

4. خوداوند لاما: خوداوندکهکی سومهری به و کهفتترین، هینما بو ناقي خوداوند لاما، دهفکهکی باژیرئ فاره/ شروپاک هاتیه دیتن، ناقي وی دکومهلا خوداوندنن باژیرئ لهگهش هاتیه دیتن. (محمد امین، 2023، 136-137).

5. کوبابا: ژ شاهزنت کول عیرا قهفن دهسته لاداری کریه، دهسپیکئی خودانا میخانی بوویه، همتا ل دوماهی بویه شاهژن و همتا رادهین پیروزی و هاتیه پهرستن، بویه نیک ژ خوداوندنن وهلاتی دوو روبیاران و بهرنیاس بوویه ب "ژنا زیرهقان" دهسته لاداری ل باژیرئ کیش کر دوروبهرین سالا ۲۵۰۰ پ.ز، و ل دوماهی هاتیه هژمارتن وک خوداوند. ههقرینی دگهل پاشایی گوتی (هابلوم) پیک نینایه ژ بهر هندئ هوسا هزر دکن کو ژ بنهمادا گوتی بیت و گهلمک پهرسته هه بۆ هاتیه نافاکرن و همتا ل وهلاتی خوریان ژی ناقي (خیبات - کیبات) دانایه سر و ناسناقهکی خوری دایی بناقي (خوداوند خوری یا دایک). (الصالحی، 2017، 1).

6. نینورتا: رامانا ناقي وی "خوداوند گهر دلول"، کو یی گریدایه ب بارودوخیت کیش و ههوی یین دژوار قه، دهنمک ژیدهران دا ب ناقي (نینب) هاتیه، و پهرسته ها وی یا سهرکی ل باژیرئ نیبور بوو، و ناقي پهرسته ها وی بناقي (شومیدو) هاتیه نیاسین. (الدريساوي، ۲۰۰۹، ۳۰-۳۱)

7. ننار: ناقي فی خوداوندی د زمانئ سومهریدا ب (ننا) بان (ننار) هاتیه ول دهف ملهتی ناموری ل عیراقي ب خوداوند (سین) هاتییه نیاسین، خوداوندئ ههقی، پهرسته ها وی یا سهرکی یا ل باژیرئ نور. (هيو، احمد، ۲۰۰۳، ۱۱۶)

8. کوماری: ژ خوداوندنن گرنگن ل دهف خوریان و سهرکی ههمی خوداوندنن خوریان بوو دقوناغهکا میژوویا وئ دا، پهرسته ها سهرکی ل باژیرئ نورگیش ل روژ ناقای کوردستانی بوو. (مایی، زبیری، ب.م، 83).

لیستا شاهین میتانی: (زبیری، مایی، 2021، 248؛ السلماي، جمال، ۲۰۱۰، ۲۳۴-۲۳۵).

لیستا شاهین میتانی:

۱- براترنا میتانی Prratarnal (پ.ز. ۱۴۸۰)

۲- کیرتا Kirtal

۳- شوترناي ئیکي Shuttarnai I

۴- بارساتار Parsaatar (پ.ز. ۱۴۴۰-۱۴۳۰)

۵- ساوشتاتار ئیکي Saushtatar I (پ.ز. ۱۴۳۰-۱۴۰۰)

۶- براترناي دوو Prratarna II

۷- ئهرتاتامای ئیکي Artatama I (پ.ز. ۱۴۰۰-۱۳۸۰)

۸- شوترناي دوو Shuttarnai II (پ.ز. ۱۳۸۰-۱۳۶۵)

۹- ئهرتاشومار Artashumara

۱۰- توشراتا Tushrata (پ.ز. ۱۳۶۵-۱۳۳۵)

۱۱- ئهرتاتامای دوو Artatama II - شوترناي سینی

Shuttarnai III - شتی وازا (Shattwazal) (پ.ز. ۱۳۳۵-۱۲۹۰)

۱۲- شکورایئ ئیکي Shkura I

Uasshatal - واساشتا (Uasshatal-Shkura I) (پ.ز. ۱۲۹۰-۱۲۴۰)

Shikura II (پ.ز. ۱۲۹۰-۱۲۴۰)

پهراوین

1. خوری: ناقي ملهتهکی رسمهتی کهفته کو دناکجی بوون ل کوردستانی ل ناقر استا هزارا سینی، ناقي وان دنقیسینیت بزماریدا داهاتیه ناقي خوریان ل تهوراتی هاتیه بشیوی (خوری) نهف ناقه همتا نوکه رامانا وئ دروستی نه هاتیه زانین. (قیلهلم، 2009، 13).

2. حبسی: ژ ملهتین هندو ئوروپی نه کو دهسته لاتا خو سهپاندی لسه دهفرا ئهنادولئ ل سالا ۲۰۰۰ پ.ز، و یایه دهوام بو همتا سالا ۱۲۰۰ پ.ز و شیان ئیمیراتوریهکا بهیز دیمهزینن، و دگوتنه وهلاتی وان حاتی و پایتهختی وان باژیرئ خانی خاتوشاش بوغاز کوی یا نوکه. (باقر، 1956، 352-358 ج 2).

محمد سعید، عماد عبدالقادر، (2021)، الصراع في المجتمع الكوردستاني القديم، منذ العصور الحجرية حتى عام ٥٥٠ ق.م، دهوك.

دوو / ژیدهرین نینگیزی

Bachvarova, B Mary, (2018) multiformy in the song of Hedammu, alttorienatalische foersuchungen.

Beckrman, Gary, (1982), The Anatolian Myth of Illuyanka, Michigan.

Burket, Walter, (1979), Von Ullikummi zum kaukasu, Zurich.

Drower, M.s, (1973), "syria 1550-1400B.C", CAH, vol-2, part-1.

Goterbock, Hans Gustav, (1948), The Hittite of the Hurrian Kumarbi Mythe, AJA, vol-25.

Goetze, A, (1975), The struggle for the domination of syria (1400-1300 B.c), CAH, vol-2, part-2.

Guterbock, Hans Gustav, (1952), The song of Ullikummi revised text of the Hittite version of a Hurrian, JCS, New Haven, vol-5.

Hoffner, Harry A-, Jr, (1990), vol II, Hittite myths Hurrian myth, usa.

Hooke, S.H, (1963) Middle Eastern Mythology, Baltimore.

Şavata, Bahoz, (2015), Kürtlerin dil, din, kÜltÜr, sosyal, siyasal tarihi, istanbul.

سئ / ژیدهرین کوردی

امین، وفاء طاهر محمد، (2023)، خوداوند و کەسایەتیە ئەفسانەییەکان لە هونەر و وێژە زانکۆسی دیزیندا (3500-500 پ.ز) توێژینهوهیهکی شیکاری بهراورد کاربیه، نامهێ دکتورا، کولێژا زانستین مرقایهتی، زانکویا سلیمانی.

2- جهلال، کامهران کوخا، (2005)، میژوویی کونی کەروک لەبەر روشنایی دقههکانی نوزی دا توێژینهوهکانی میژوویی سیاسی و ئابوورییه، ههولێر.

3- زیباری، محمەد سالح، مایی، ربیر، (2021)، میژوویا کوردستانی یا کەش کورتیهک ل میژوویا سیاسی، دهوک.

4- عمو لا، بهختیار قاسم، (2017)، شارستانیتهێ سهردهمی میتانی توێژینهوهیهکی میژوویی شیکارییه (1500-1265 پ.ز)، زانکویا سوران.

5- قهلهلم، گهرنوت، (2009)، شارستانییهت و میژووی خوریههکان یهکنیک له نهمهههکانی کوردستانی کۆن و مرکیزان: نارام جهلال حهسهن ههماههندی، دهوک.

6- مایی، ربیر و زیباری، محمەد سالح (ب.م)، بیروباوهرین ئایینی ل کوردستانی ههه ژچهرخین بهرین بێن کەش ههتا هاتنا ئیسلامی، دهوک.

9. خوداوند ناو: ناڤی وی د زمانی سومهري دا ب (آن)هاتیه نیاسین ورامانا وی نهمسانه، دزمانی نهکهدیان دا ب ناڤی ناو هاتیه و ورامانا وی نهمسانه، پهرستگهها خوداوند ناوی یا سههکی ل باژیرئ وهرکا بوو، و ناڤی پهرستگهها وی (ئی نا)نانکو مالا نهمسانی، بیان پهرستگهها سبی. (مایی، زیباری، ب.م، 91).

10. خوداوند نییا-نیا: نهف ناڤی سومهري ب ورامانا (بنگههێ ناڤی) کو خوداوندئ ئهردی و ناڤی و زانیی یه ل نک ئاکنجینت و هلاتی دوو رویباران بێن بهرنیاس بوو ل دهف سومهريیان ب (انکی) (ENKI) و ل دهف نهکهدیان ب (ایا) هاتیه. (بوتیرو، 2005، 51).

11. نهفس: بیان نیپور پایتهختی ئایینی یی سومهريیان بوو، دهکفهته نزیک باژیرئ (عهفک) یی نوکه و ب دوبراتیا باژیرئ بابل نزیک 45 میلان و ژ باژیرئ پهروزن ل وهلاتی دوو رویباران. (باقر، 2009، 272).

12. خوداوند شاوشکا: ژ خوداوندین گرنک بون ل دهف میتانییان، کو خوداوندنا جوانی و نهفینیی بوو. (Drower, 1973, vol-2, 489)

13. خبیات: خوداوندنا ههناڤیه ژلای خوری و میتانیان هاتیه پهرستن، و ب هههژینا خوداوند ئیسهویی دزانی د بیروباوهرین ناییندا خبیاتی کورک ههه و ناڤی شاروما، قهههولمر پارپولا دبیژیت ل سهردهمی شاهشینا میتانی دهاته پهرستن. (مایی، زیباری، ب.م، 82).

لیستا ژیدهران:

نیک/ژیدهرین عهرهیی

احمد، جمال رشید و رشید، فوزی، (1990)، تاریخ الكرد القديم، اربیل، دار الحکمة للطباعة و النشر.

الاحمد، سامی سعید و الهاشمی، رضا جواد، (1985)، تاریخ الشرق الادنی القديم ایران و الاناضول، بغداد.

باقر، طه، (1956)، مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة، ج 2، بغداد.

بوتیرو، جان، (2005)، الديانة عند البابليين، ترجمة: وليد الجادر، دمشق.

الدباغ، تقي، (1992)، الفكر الديني القديم، بغداد.

1- الدريساوي، جاسم حسين يوسف، (2009)، الاله نورتا في الادب العراقي القديم، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد.

2- رضا، حلمی رسول، (2009)، المملكة الميتانية دراسة تاريخية - سياسية (1500-1365 ق.م)، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم الاجتماعية، جامعة كويه.

الصالحی، صلاح رشید، (2017)، كو-باو(كوبابا) من صاحب حانة الى ملكة الى الهة في بلاد الرافدين، مجلة: الكارینیا.

3- علي، فاضل عبدالواحد، (1989)، من الواح سومر الى التوراة، بغداد.

4- القيسي، محمد فهد، (2011)، قصة الخليقة بين الألواح المسمارية و الكتب السماوية، دمشق.

كبيرا، ادوارد، (1962)، كتبنا على الطين، ت: محمود حسين الامين، بغداد.

مشكور، جنان عبدالرضا الحسين، (2014)، الاله (ان/انو) في حضارة بلاد الرافدين، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد.

بعض الأمثلة على أساطير الشمس في ضوء النصوص

الملخص:

ارتبط أدب الاقوام الكوردستانية القديمة في عصور ما قبل الميلاد، بالأساطير و الملاحم و القصص، و لم يتمكن الإنسان من تفسير الظواهر الطبيعية، فكان عليهم تفسير هذه الظواهر من خلال الأساطير . يتناول الاسطورة موضوع حدثت في عصر كان للالهة وقوتها دور محوري فيها، مع الاخذ بنظر الاعتبار عدم ذكر اسم مؤلف أو كاتب الاسطورة. كانت للاقوام الكوردستانية بشكل عام والخوريين- الميتانيين بشكل خاص حضارتها و تاريخها و ثقافتها و من الحضارات الأصلية كما أن تاريخ هذه الاقوام حافل بالأساطير و الملاحم التي يمكن الإستفادة منها للأجيال القادمة لمعرفة تاريخهم و عدم الوقوع في الأخطاء.

الكلمات المفتاحية: التاريخ، التاريخ القديم، تاريخ كردستان، ميتاني، الأدب، الأساطير.

SOME EXAMPLES OF SUN LEGENDS IN THE LIGHT OF TEXTS

ABSTRACT:

The literature of the ancient peoples of Kurdistan in the pre-Christian eras was closely intertwined with myths, epics, and stories. As humans at the time were unable to explain natural phenomena scientifically, they resorted to interpreting these occurrences through mythology. A myth typically revolves around an event that took place during an era when deities and their powers played a central role, with the notable absence of any mention of an author or writer. The peoples of Kurdistan in general—and the Hurrians and Mitanni in particular—possessed a rich civilization, history, and culture. They are considered among the most ancient and original civilizations. The history of these peoples is replete with myths and epics, which can serve as valuable sources for future generations to better understand their heritage and avoid repeating past mistakes.

KEYWORDS: History, Ancient History, Kurdistan History, Mitanni, Literature, Mythology.